

Fogarasi Klára

Identitás – fotó – dizájn

Tablóképek (a közösségi tudat vizuális lenyomatai) a 21. század elejéről

Magyarországon 2021-ben iskolarendszerű oktatásban 1,8 millióan vesznek részt, középfokú intézményekben közel 470 000 diák tanul.¹ Az itt következő vizsgálódás a végzősök tablóképeinek áttekintése során jutott meglepő következtetésekre. A téma első pillantásra érdektelennek tűnhet, s egy 22 évvel ezelőtti kutatáson² kívül nem is érdekli a szakembereket. Pedig az utóbbi évek meghirdetett internetes tablóversenyein több száz osztály indult,³ és tízezernél többen szavaztak a nem egyszer több százezer forintos nyereményért. Magam számára is meglepő volt, amikor a sok-sok tablóképből kiválasztva néhány gondolatébresztő változatot, nagyon hasonló válaszokat kaptam arra a kérdésre, milyen közösségek körében születnek izgalmas, okos vagy szellemes önképek magukról és világunkról. Az iskolák folyosóin ott sorakozik mintegy százötven év⁴ óta több millió diák tablóképe, s hol harsányabb, hol visszafogottabb vizuális üzenetekkel mutatnak tükröt oktatásról, tanárokról, s az éppen felnőttek soraiba lépő fiatal nemzedék gondolatvilágáról.

Miért különleges tárgy a tablókép?

Identitásunk formálódásának fontos állomása a középiskolai diákévek befejezése, mely egyidejűleg a kamaszkor vége, a felnőttkor kezdete. Rituális események sora kíséri a balagástól az érettségi vizsgákon át a felvételiig. Ezek szigorú szellemi figyelmet és fegyelmet igénylő próbatételek, megmérettetések, egyszer komoly, ünnepi, máskor vidám, tréfás történetek. A 21. század évtizedeiben a naponta bővülő műszaki, technikai, informatikai lehetőségek közepette, amikor minden eseményről egyéni, esetleges pillanatképek és szelfik milliói készülnek, ma is él és virul a tablóképkészítés szokása. Adódik ezért a kérdés: minek köszönhető ez a rendkívüli népszerűség? Milyen igények hívják életre, s a műfaj megújulásában milyen tendenciák tapasztalhatók? A sokszor extrém formai megoldások hogyan értelmezhetők? Vannak-e valamely identitás vállalására utaló jelek? S ezek hogyan függnek össze az egyéni és közösségi identitás kérdésével? Fotótörténészként elsősorban néhány, 2000 után született alkotás elemzésével, s a tömegesen ismert változatokkal való összehasonlításban ezekre a kérdésekre igyekeztem választ találni.

¹ *Oktatási adatok* 2020/2021. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/oktat/oktatas2021e/index.html> [2021.04.07.].

² A tablóképkészítés történeti előzményeiről és kezdeteiről lásd BOGDÁN 1999. 13–18. A középiskolai tablókép Munkácsy Gyula és Pócze Attila rendezett időszakos kiállítást 1995-ben *Tabló.tif* címmel Budapesten, a Galéria 21-ben. BOGDÁN 1999. 13.

³ Például 2015-ben. Fekete Fanni: Szavazz a legjobb tablóra! *Középsuli.hu*, 2015. június 11. <https://kozepsuli.hu/szavazz-legjobb-tablora/> [2021.04.07.].

⁴ Magyarországon az érettségi vizsgát az 1883-as középiskolai törvény iktatta törvénybe, de vizsgák már 1851-től folytak – Leo Thun-Hohenstein császári kultuszminiszter rendelkezését követően. Idézi BOGDÁN 1999. 22.

Az egyéni, személyes identitás kifejezésére a fotó hagyományos és új műfajaiban sok lehetőség kínálkozik a professzionális képgyártók portréitól napjaink szelfijéig. Teljesen más jellegű, összetettebb tartalmi és formai elemeket ötvöző képi műfaj, vizuális dokumentum a tablókép, ahol festői, grafikai eszközök, szövegek⁵ és irodalmi idézetek környezetében jelennek meg a portrék. De nemcsak felhasznált eszköztárában, hanem a létrehozás módjában is más a tabló: tudatos tervezéssel, kivitelezéssel készül, nem hirtelen ötlettől vezérelve. Igazi jelentősége azonban közösségi jellegében, a közösségi identitás képi kifejezésében, illetve ennek teljesen sajátos és egyedi megformálásában rejlik.

A tablókép eredetét tekintve: akár az utolsó pillanatait élő közösségi összetartozás vagy egyéni kreativitás, akár üzleti vállalkozás produktuma; formailag pedig akár egyedi és sokszorosított, tárgyi mivoltában létező vagy virtuális jelenség, célját tekintve mindig többfunkciós tárgy. Közszemlére kerül: ellátja egyrészt az adott intézmény képviselőjét a szélesebb, tágabb nyilvánosság előtt az utcai kirakatokban egy adott időszakban, majd a világhálón, másrészt képviseli a távozókat később az iskola falain, a helyi kisközösségben az iskola fennállásáig, és képviseli az osztály egészét önmaguk, illetve az egyes tagok előtt a privát képhasználatban.

Rituális tárgy, emlékjel: a közösségi és privát képanyag fontos része, vizuális dokumentuma tehát a tablókép. Ennek megfelelően alakult át az elmúlt évtizedekben, illetve változik napjainkban is a digitális kor követelményeit követve és kielégítve.

A tájékozódás róluk könnyűnek mutatkozik – az internet jóvoltából, a nyilvánosság virtuális színterein tablóképek özöne sorjázik: iskolák, települések oldalain, a meghirdetett, évenkénti versenyek eredményei összesítésénél, rejtett és nyilvános honlapokon, s nem utolsósorban az ebben üzleti lehetőséget látó sajtó és a kivitelezők jóvoltából (az egyes fotóstúdiók hirdetéseinél), a nyomtatott változatban eddig megjelent 60 kötetnyi *Tablók könyve*⁶ sorozat felsorolásánál stb. – a tobzódó bőség jellemző. A választás előtt állóknak igazán van miből válogatniuk.

A 21. századi tablóképek sokszor dinamikusak, mozgalmasak, színesek, formabontók. Az Index.hu elvárásai szerint „döbbenetfaktorban”⁷ mérhetően meglepetésként kell lenniük a minél több szavazat megszerzése érdekében. A 19–20. századi tablók zöme monokróm, a komoly arcképeket mértani rendben fősorakoztató, a tényközlésre szorító, legtöbbször szerényen díszített, homogén háttérrel megjelenő, az ünnepi alkalomhoz illeszkedő tárgy volt. A teljesen új elvek szerint szerkesztett, tematikus változatok az 1990-es évek végén, a 2000-es évek elején jelentek meg. Itt egy-egy új világ tárul elénk, amely mögött ott érezhető legapróbb vizuális elemeiben kimutathatóan az új gondolkodásmód, közérzet, technika, ezekhez keresnek azután autentikus kifejezési formákat. Kérdés: mi és hogyan módosul a lényegi információkat tekintve? Meglepő módon – a

⁵ A tablóképeken elhelyezett idézetek (bölcс útravalók) külön elemzést érdemelnek, ezekre most nincs mód, itt a vizuális információk értelmezése volt a cél.

⁶ Molnár László saját kiadásban 60 kötetnyi *Tablók könyve* válogatást állított össze és adott ki – 16 ezernél több tabló földolgozásával, az 1970-es évektől színes képekkel. Tapasztalatai szerint „*Minden tabló, minden portré mögött tucatnyi történet bújlik meg.*” A tablók sérülékenyek és összegyűjtésüket fontosnak tartja, ezért országos mozgalomra lenne szükség a további értékmentés céljából. A sorozatról lásd: <http://www.tablok.hu> [2021.06.01.]. Kérdéseimre adott szíves közléseit ezúton is szeretném megköszönni.

⁷ Szavazzon a legvadabb érettségi tablóra! *index.hu*, 2012. június 9. https://index.hu/kultur/2012/06/09/tablo_szavazas/ [2021.06.01.].

szelfikészítés divatja és napi gyakorlata közepette – legtöbbször magukról a portrét most is ünneplőben (vagy választott egyenruhában), hagyományos formában, profi fényképésszel készíttetik. A tabló „alapmegyése” tehát megmaradt, minden más azonban átalakult.

A testképek

A korábbi tapasztalat – hiszen a kamaszokról közeli arcképet készíteni a legnehezebb – napjainkban változik, hiszen sokan magukat fotózzák. Szelfik készítése – amennyiben nem kóros mértékű – építő is lehet, hiszen az önreflexiók is tapasztalatok, önismeretük ezáltal is gyarapodik. Más a megítélése a műtermi felvételeknek, a róluk kialakított vélemények igen különbözőek. Azok a kamaszok, akik elégedetlenek önmagukkal, megváltozott testképükkel, megvetéssel beszélnek az ilyen „fölszemes procedúrákról”, míg mások természetesnek tartják a rituálét,⁸ és nagy gonddal készülnek a fotózásra. Az idők pedig rendkívüli figyelemmel és odaadással gyűjtögetnek minden fiatakorukról megőrzött emléket, mert számukra ezek jelentősége minden eltelt évvel fontosabb lesz.⁹ Meglepő módon a hagyományos műtermi portrék is beépülnek most a tematikus tablók választott képi világába – szerencsés esetben elfogadhatóan, máskor szervesen.

Az érettségizők arcképeinek megjelenítését tekintve sok a hasonlóság, még a legkülönbözőbb tablók esetében is: a mell- és derékkép a leggyakoribb, a fejkép viszonylag ritka; a képek mérete, s hogy szemből vagy félprofilból fotózták őket, továbbá a tekintetek oldaliránya megegyezik, a rendezettség ezt megköveteli. A fényképész dolga beigazítani testtartásukat a fotózás során egy előre megtervezett dizájnhoz való alkalmazkodással. Az arckifejezések ma már oldottak, nagyrészt szabadon választottak, itt egy közösségen belül is vannak eltérések, ez nem zavarja meg az összkép harmóniáját (lehet komoly valaki vagy mosolygósabb, netán nevetős – ki-ki saját belátása szerint választhatja meg, hogyan szeretné magát látni, mi az előnyösebb, stb.).

A tablóképek többségén az arcképek négyszögletes kivágatban, képként jelennek meg, ritkán kerülnek közvetlenül a háttérre. Sőt, ezen belül is számtalan variációt alkalmaznak (a formán belül ovális kivágatba vagy valamely konkrét tárgyba helyezik a portrét stb.). Így a „kép a képben”, sőt kettős portrék esetében „kettős kép a képben” látható, ahol a méretek váltogatásával vagy fotók és rajzok kombinációival további variációk születnek. A portréképekből változatos, sőt játékos formák, alakzatok hozhatók létre: szimmetrikus, mértani, absztrakt vagy valamely konkrét ábrát képezve – erre is számtalan lehetőség kínálkozik.

Noha a portrék egy fiktív képi világ terében és részeként jelennek meg, ez nem akadályozza meg azt a törekvést, hogy további – általuk fontosnak tartott – mozzanatokkal bővítsék az önmagukról készült képek repertoárját. Ünnepi arcképük mellé, mindennapi

⁸ „A fényképek az iskolában készültek, ahova a fotós cég hozta a fényeket, háttérrel. A fotózás, öltözködés szükségességét senki nem kérdőjelezte meg, mert a hagyományokból adódott az ünnepélyesség »szükségessége«”. (Lipcsei Máté szíves közlése).

⁹ Vannak, akik jelentőségét már sokkal korábban fölismerik: „A tablókép egy komoly dolog, hiszen ez lesz az a fotó, amit évek múlva biztos viszont fogsz még látni. Ha végzős leszel, ezt a képet fontosabbnak fogod tartani, mint a profilképed Facebookon [sic!]. Sokan rástresszelnek, de vannak, akik még ebben is ultralazák.” Kiss Judit: A legjobb tablóképes poénok. *Középsuli.hu*, 2017. július 2. <https://kozepsuli.hu/a-legjobb-tablokep-es-poenok/> [2021.06.01.].

öltözetű, egész alakos életképeket, a szalagavató nagystélyiében felvett csoportképeket vagy a múlttal való kontinuitás kifejezésekként gyerekkori arcképeket mellékelnek. Az összkép kialakításában nagy szerepe van a képek egymás közti viszonyának. Különböző tematikájú, méretű, tartalmú, eredetű képek (amatőr és professzionális, spontán és beállított, egyes és csoportos felvételek) kerülnek sokszor egymás mellé; de a felhasználás technikai kivitelezését tekintve is (kollázs-, illetve montázszerű és hagyományos „tablókép-portrék”) a fotók fesztelen és szabad felhasználása vált természetessé. A képek így meghatározott kapcsolatrendszerbe kerülnek: kiegészítik egymást vagy oppozícióban állnak: ellenpólusai egymásnak, feleselnek – ez az intertextualitás plusz információkat ad, illeszt a jelentéstartalmakhoz.

Mások a korszerűbb technológiákra koncentrálnak, hogy önmaguk minél teljesebb portréját, aktuális énjét tudják megmutatni az utókornak: LED-es háttérvilágítással, 3D-s felvételen vagy 2012 óta videótáblán, mellyel tovább bővült a tablóképek tartalmi–formai gazdagsága. 2016-ban a Telenor ingyenes appjának¹⁰ köszönhetően pedig animált képekből, GIF-ekből állíthatták össze a vállalkozó szellemű osztályok tablóikat, melyeket az előre gyártott sablonok egyikébe illeszthettek vagy egy választott háttérképre. Néhány osztály videótáblán a „játék az arcképpel” ötlettel élt. A mozgó alakok (köznapi ruhában és gesztusokkal) nagyméretű, ünnepi öltözetű tablóképeik mellé ülnek, körbejárják, nézegetik, tisztogatják, barátkoznak vele, stb. – ki-ki vérmérséklete és pillanatnyi kedve szerint, majd egyszerre fölemelik (elbújniuk mögöttes) –, s hirtelen ünneplőben látjuk viszont őket. A filmszerű játék, a „párbeszéd a saját portréval” lényegében a „kettős én” elfogadása a nyilvánosságnak szánt, készítettett „ünnepi” és a folyamatosan létező, mindennapi valóságában megnyilvánuló „én” között: a „privát lét” mellett a „kinti világhoz” való viszonyulás tudomásulvétele, amely a felnőtt lét velejárója.

Másik változatban kifejezetten az arcképek mozgássá transzponálása volt a cél. Nincs felirat, háttér – a képmezőt hiánytalanul kitöltik a vízszintes „ablakok” négy sorban, melyben a diákok mindegyike folyamatos akcióban van (fészülik, rázzák, lobogtatják a hajukat, szemüvegesek le-föl veszik, törlik az okulárét, a többiek fejüket oldalra fordítják, föl-le néznek, mosolyognak, esznek, isznak, rágóznak). Próbálnak természetesek, máskor viccesek maradni, komolyak is, de többet róluk nem igazán lehet megtudni. 2019-ben a Debreceni Fazekas Mihály Gimnázium 12.C osztályának „*infóguruja*”¹¹ viszont olyan mobilalkalmazást tervezett, amellyel az okostelefont a tábló felé irányítva az egyes fényképek szintén megelevenednek, s itt már egy rövid bemutatkozó videó és személyre szabott profil is láthatóvá válik. A középpontban nézhető „filmre” több figyelmet tudunk fordítani, s koncentrálni az éppen látható diák egyéniségére, érdeklődéseire, mondandójára. Külön érdeme, hogy az osztály életére vonatkozó információkat és képeket is fontosnak tartotta, a videógalériában ezek is megsejlelhetők.

¹⁰ A Google Play és App Store alkalmazásboltokban volt elérhető az ingyenes app. Mint a Harry Potterben: a mozgó ballagási tábló lehet idén a sláger. *hvg.hu*, 2016. május 5. https://hvg.hu/tudomany/20160505_telenor_mozgokepes_gif_tablo [2021.04.07.].

¹¹ Szakál Vince Abosa, aki ezzel az alkalmazással a 28. Ifjúsági Tudományos és Innovációs Tehetségkutató verseny egyik III. díját is elnyerte. Nagyon menő a debreceni gimis tábló, megmozdulnak a képek, mint a Harry Potterben. *hvg.hu*, 2019. június 6. https://hvg.hu/élet/20190606_Nagyon_meno_a_debreceni_gimis_tablo_megmozdulnak_a_kepek_mint_a_Harry_Potterben [2021.04.07.].

A statikus arcképek évszázadon át tartó divatja után a testképek kiteljesedtek: nemcsak tetőtől talpig, teljes figurában látjuk már alkalmanként a végzős osztályok felnőtté váló tagjait, hanem gesztusaikat, mozgásukat is. Igazi értékke az új fejlesztések azokban az esetekben válnak, amikor a mozdulatok nem öncélúak, hanem tartalommal telítődnek. A gondolat ereje átsugárzik, s nem erőltetett, jellegtelen, unalmas lesz az új forma, hanem étellel teli, eredeti és izgalmas.

Tablókép – dizájn

A történeti tablók között is előfordultak formabontó, különleges grafikai ábrákat, életképeket tartalmazó változatok. Készítettetői arra a világra reflektáltak, amelyben éltek, amelyben közvetlen környezetük, s benne a maguk jövőjét képzeltek, tervezték élni.¹² Az a világ a reáliák vagy a kultúra hazai világa volt, a 21. századi érettségizők mást kaptak örökségül, s ezt másképp is láttatják. A virtuális világok, a vizualitás szerepe előtérbe került, ez megnövelte a dizájn szerepét; a formatervezésben pedig a stílus, a mindenkor divat jelentőségét, mivel a fogyasztói társadalom a szüntelen újdonság- és eredetiség-keresés lázában ég, ez tartja életben és mozgásban. A művészetek történetében folyamatosan erőteljes igény az újdonságra törekvés, a megszokottól eltérő látványok és formák létrehozása, amely a változások mozgatórugója. Napjaink sajátossága ennek a mértékének növekedése, vagyis mértéktelensége időben és térben egyaránt, s vele „*az egó, az individuum jelentőségének növekedése*” is.¹³

Nem mindenki követi a legújabb trendeket, de akik igen, ott az új típusú tablóképeken, a kereten belüli felületet teljesen birtokba veszik. Egy adott tematikát választva jelenítik meg ezt a fikatív miliőt, s ennek a világnak lesznek képviselői, szereplői vagy „nézői” az iskola tanárai és diákjai. A vizuális elemeket ez a tematika uralja, a látványegész ennek rendelődik alá. Így a tábló felülete hol színpad, filmvászon, felhőkarcolókkal zsúfolt nagyváros, az éter kék, máskor a világűr sötét, távoli tere vagy ismert festmény világa, újságárus standja, képes piár hírlap, számítógép vagy LEGO alaplap, Rubik-kocka, játszótér, a végtelen tenger vagy óceán vize, futópálya, hol az iskola homlokzata vagy naponta bejárt folyosója – az osztály döntésének, illetve a választott tematikának megfelelően. A szokványostól való eltérés lehetőségeinek tárháza végtelen, további példák bőséggel említhetők. Az arcképek és a további felvételek sajátos életterek előtt jelennek meg, melyek képeit legtöbbször a világháló képmegosztó felületeiről választják, így sok azonos, egyforma változat születik a kész sémáknak köszönhetően. „*Körbefut az országban, és kiveszi a szellemet a dologból.*”¹⁴

A tematikaválasztásban nagy különbségek mutatkoznak még a 21. század első és második évtizedének tablóképei között is. A digitális technikák egyre rutinosabb alkalma-

¹² Minden korszaknak, évtizednek megvoltak a sajátos jelképei, szimbólumai, melyek némelykor a tablókön is megjelentek: az 1920-as években Nagy-Magyarország térképe, a világháborút követően békegalambok, az atomok elektronszerkezete (atompályája), az 1950-es években gyárképmények (az iparosítás megjelenítői), évtizeddel később a békejel, a '60-as években indult hippi mozgalom fő szimbóluma, amely eredetileg a Nukleáris Lefegyverkezési Kampany jelképe volt, stb.

¹³ AUGÉ 2012. 59-60., 68. A szerző napjainkat (világunkat), a szürmodernitást az idő, a tér és az individuum mértéknélküliségének megélésével jellemzi.

¹⁴ Molnár László megjegyzése.

zásával új tervezők, kivitelezők, közösségi portálok látnak üzleti lehetőséget a tablóképzésben. Helyi újságok, országos internetes fórumok (Facebook, Eduline, Telenor stb.) tablóképzőversenyeket¹⁵ hirdetnek minden évben, és közlik is a legtöbb lájkot kapó változatokat. Egészen szép összegek a felajánlott jutalmak¹⁶ (plusz fesztiválbelépők stb.), amelyek komoly inspirációt jelenthetnek egy-egy osztály és osztályfőnök számára (utóbbiak külön jutalomban részesülnek). Az országos hírnevet szerzett tabló tematikája így egyre gyakrabban amerikai televíziós fantasy sorozatok: (*Trónok Harca*¹⁷, *Star Wars*¹⁸), sci-fi komédia (*Vissza a jövőbe*¹⁹), akciófilm (*The Expendables – Feláldozhatók*²⁰), stratégiai társasjáték (*Small World of Warcraft*), videojáték (*Angry Birds*²¹), divatos kártyajáték (*Hearthstone*²²), képregényfigurák karakterei (*Darth Vader*²³) vagy korábbi sikerfilmek (*Keresztapa*), más-kor mesefilmek (*Walt Disney*) hősei, illetve a kaszinók világa. A médiából a médiának való megfelelés a fő szempont, s ez a versenyben sikerre viszi a pályázókat. A különböző felhívásokban megadott szempontok szerint fő a humor és a kreativitás, s a legötletesebb, furcsább, bizarrabb, meglepőbb, sőt a „döbbenetfaktor” magasabb pontszámait elért példányok azok, amelyek a legtöbb szavazathoz juthatnak. Így sokszor még az ítélkező zsűri számára is sokkoló variációk érkeztek: „*Tanácsstalanul állunk. Lehet, hogy nekünk is a (...) diákjainak kellett volna lennünk, hogy megértsük, mit keresnek a földönkívüliek egy marihuánautóval, miközben katonai helikopterek köröznék felettük egy gótikus torony-nál.*”²⁴ Máskor így szól a zsűri summázata: „*Úgy látszik, a szuperhősörület már a tablókat*

15 Szépségversenyeket néhol érettségiző lányok/fiúk részére is hirdetnek. Joggal merül föl a kérdés: „*Furcsa eltolódása az értékeknek, hogy az érettségizőkhöz kapcsolódva, nem műveltségi, szellemi kihívást intéznek a diákok felé, hanem pusztán a test kultuszát éltetik, teszik fokmérővé.*” BOGDÁN 1999. 32.

16 Az 1996-ban alakult, diákmunkát szervező Iskolaszövetkezet által kiírt tablopályázaton a nyertes a készítés árát nyerhette vissza (150.000 Ft-ig). *MŰISZ Iskolaszövetkezet – Tablóverseny*. https://tabloverseny.muisz.hu/media/Jatekszabalyzat_tabloverseny.pdf [2021.04.07.]; <http://www.moravarosi.hu/?p=3451> [2021.04.07.]; <https://www.szeretlekmagyarorszag.hu/kozosseg/tablo-tabloverseny-vegzos-osztaly-kepek/> [2021.04.07.].

17 Amerikai televíziós fantasy sorozat George R. R. Martin sikeres regényei, *A tűz és jég dala* alapján. Az HBO által a *Trónok harca* című kötetből készült első évadot az Egyesült Államokban 2011. április 17-én, Magyarországon április 18-án mutatták be, míg a hatodik évad az Amerikai Egyesült Államokban 2016. április 24-én indult. *Trónok harca* (televíziós sorozat). *wikipedia.hu* [https://hu.wikipedia.org/wiki/Tr%C3%B3nok_harca_\(telev%C3%ADzi%C3%B3s_sorozat\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Tr%C3%B3nok_harca_(telev%C3%ADzi%C3%B3s_sorozat)) [2021.04.07.].

18 Űropera (magyarul *Csillagok Háborúja* címmel) George Lucas filmrendező ötletei nyomán. A kilenc mozifilm könyvek, televíziós sorozatok, számítógépes és videojátékok, vidámparkok, képregények sora követte. *Csillagok háborúja*. *wikipedia.hu*, https://hu.wikipedia.org/wiki/Csillagok_h%C3%A1bor%C3%BAja [2021.04.07.].

19 A sci-fi-komédia trilógiájának első részét 1985-ben mutatták be. Robert Zemeckis rendezte, a producer Steven Spielberg volt. *Vissza a jövőbe* trilógia. *wikipedia.hu*, https://hu.wikipedia.org/wiki/Vissza_a_j%C3%B6v%C3%B6be_tril%C3%B3gia [2021.04.07.].

20 Sylvester Stallone által írt és rendezett, 2010-ben bemutatott amerikai akciófilm.

21 Az *Angry Birds* kétdimenziós ügyességi és logikai elemeket ötvöző videojáték, amely az Apple cég iOS rendszerein vált elérhetővé 2009 decemberében.

22 A *Hearthstone* gyűjtögetős kártyajáték (a regisztrált *Hearthstone* fiókok száma elérte a 70 milliót 2017 májusában). Új és új kártyákat dobna piacra.

23 *Darth Vader* George Lucas *Csillagok háborúja* univerzumának egyik központi figurája, a filmtörténet karizmatikus gonoszfeje: óriási termetű, sötét sisakkal, félelmetes hangokkal.

24 2017. Boronkay György Műszaki Szakközépiskola és Gimnázium 12.F Zodiákus és sárkányok az év legfurcsább tablóin. *eduline.hu*, 2016. május 27. https://eduline.hu/erettsegi_felveteli/Zodiakus_es_sarkanyok_az_ev_legfurcsabb_tabloin [2021.04.07.].

sem kerül el, íme egy menő példa.”²⁵ Az vita tárgyát képezheti: megnyugtató vagy éppen kifogásolható, hogy a legtöbb osztály megmaradt a hagyományos verziónál, különösen annak fényében, hogy a bátrabbaknak tituláltak a kedvenc sőrüket, tévéműsorukat, énekesüket vagy rajzfilmfigurájukat állították a középpontba a tabló megtervezésekor. Az országos ismertséget szerzett tablók között ugyanakkor akadt olyan, amely mintegy véletlenül jutott nagy népszerűsége, mert nem a versenyre készült.

A *Hókuszpók* című tabló (1. kép) kivételesen általános iskolásoké, az egykori zsűri mégis a középiskolásokéval együtt díjazta, sőt a legjobbnak ítélte, s a címet is ők adták a műnek.

Akkor tudunk pontos és teljes képet kapni, s a valódi indítékokra magyarázatokat találni, ha a tablóképek születésének részleteiről vannak adataink. Itt az osztály egy fényképezni szerető ismerős fiút, Eszenyi Arnoldot bízott meg a tabló tervezésével, s ő készítette a gyerekekről a fotókat is. Az ötlet „csak úgy jött”, az osztályfőnök pedig beleegyezett, hogy

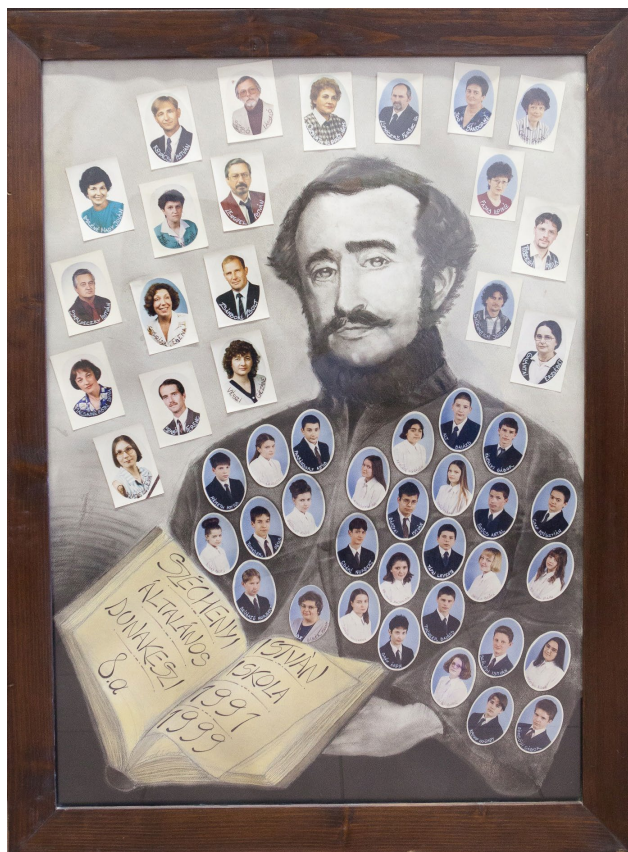

1. kép – Bocskai István Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola, Gimnázium, Hajdúnánás, 2004–2012.²⁶
(A tablót készítette: Eszenyi Arnold)

²⁵ Ti küldtétek, mi megosztjuk: ezek az idei év legérdekesebb tablói. *eduline.hu*, 2018. április 25. https://eduline.hu/kozoktatasi/tablók_2018_08EOIU [2021.04.07.].

²⁶ 1959-től kezdődően egyre bővülő tanszakokkal, ma már zongora-, hegedű-, gordonka-, fafúvós-, rézfúvós-, ütő-, gitár- és citeraoktatás folyik az iskolában, ami napjainkra képző- és iparművészeti ágazatokkal, szín- és bábművészeti, valamint táncművészeti tagozattal bővült. A természettudományokban való jártasságukat tanulmányi versenyek első helyezései bizonyítják, nyaranta pedig természetjáró, illetve természetközeli öko- és kalandtáborokat, kenutúrákat, német és angol nyelvi táborokat szerveznek a diákok számára.

„Zeuszba oltott Hókuszpókként villámokat szór a kezéből, amit tanítványai nagy örömmel, hejehujával, vigalommal nyugtáznak.”²⁷ (Később néhány tanártársa ki is faggatta, miért egyezett bele, de ő szívesen belement a játékba.) Az a fotós külön érdeme, milyen remek pillanatot kapott el: a „varázsló” arckifejezése passzol a szituációhoz – kikacsintva a nézőre –, kontrasztban az elegáns (hivatalos) öltözékkel, míg a diákok éjszaka a tábortűznél „bandáznak”, nappal pedig angyali fegyellemmel a felhőkön ücsörögnek. „Jó csapat volt – emlékszik vissza az osztályfőnök – 4–5 kiváló képességű tanulóval, akik később egyetemet is végeztek. De az osztályban széthúzás vagy klikkek nem voltak, sőt, azóta is tartják a kapcsolatot. Az iskola pedig mindenben támogatta őket, különben nem is tudtak volna a versenyről, s így nem tudtak volna ott nyerni. A tablókészítésnek az iskolában 1959 óta komoly hagyománya van, ma is ott látható mind a folyosókon.”²⁸

2. kép – Széchenyi István Általános Iskola 1999. 8.a Dunakeszi Örökös Ökoiskola, Akkreditált Kiváló Tehetségpont, Klebelsberg Központ.²⁹ (A tablót készítette: Lengyel István Gergely)

A Széchenyi-tablót (2. kép) is általános iskolások rendelték. Az iskola névadójáról gyakran megemlékeztek, s az osztály részt vett történelmi vetélkedőn is. Ezért – ugyan osztályfőnöki sugallatra – a diákok korábbi tevékenységeinek szerves folytatásaként került az osztály tablójára Széchenyi portréja a közös tanulásra és kirándulásokra való emlékezés okán. „Remek osztályközösség volt – emlékezett vissza Sirak Margit osztályfőnök –, bár több sajnálatos esemény miatt (szülők halálesete egymás után)

²⁷ Tóth Imre: Gonosz, mosolygós Hókuszpók. *bocskai.net*, 2012. június 9. <http://www.bocskai.net/index.php/valtozasert-valtozunk/12-hirek/108-gonosz-mosolygos-hokuszpok> [2021.04.07.].

²⁸ Székely Barna tanár úr (történelem szakos tanár, az iskola igazgatóhelyettese) szíves közléseit a tablókép születésének körülményeiről ezúton is megköszönöm.

²⁹ Az iskolában a tantervben és tanórán kívül szervezett keretekben a művészeti nevelést, a természettudományos, környezet- és egészségnevelést egyaránt fontosnak tartják. Így hangszeres zeneoktatás, fakultatív nyelvoktatás, idegen nyelvi tehetséggondozó foglalkozás, író–olvasó klub, színjátszó kör, rajz, fazekas mesterség, néptánc, emelt óraszámú matematikaoktatás, csillagászat, természettudományi gyakorlat, „Bejárható Magyarország”, tánc, tenisz, úszás, korfball, judo is elsajátítható. Alkalmazzák a modern tanulásszervezési technikákat, a cselekvésközpontú tanítást, a tanultak életszerű helyzetben való alkalmazását, felzárkóztató, egyéni fejlesztő órákat tartanak, hit- és erkölctant tanítanak.

*több figyelemre, törődésre volt szükségük. Sok közös programot szerveztünk, ahol volt alkalom is az összekovácsolódásra.*³⁰

A „legnagyobb magyarról” – jelen tudásunk szerint – nem maradt fenn fénykép, de festmények alapján egy képzőre készülő, jól rajzoló ismerős, az akkor 19 éves fiú, Lengyel István Gergely készített egy szénrajzot Széchenyi Istvánról az osztály megrendelésére. Személyesen nem is találkozott a gyerekekkel, de vázlatot küldött, méreteket kapott a kicsi fotókról, az iskolában pedig megvitatták, kinek a fényképe ki mellé kerüljön. Így a nagy és kicsi portrék „összedolgozódtak”: a fényképek érdemrendként való ráhelyezése már magától adódott. Az elmúlt évtizedekben ritkán vagy alig szerepelnek tablón az iskola névadói – amennyiben mégis, jóval távolságtartóbban történik, nincs szokásban történelmi elődeink szellemi örökségének ilyen közvetlen, szinte a személyes utódlást fölvállaló vizuális kifejezése.

A fenti példák szerint egyedi és igazán különleges tablókép ott készül, ahol az ötlet az osztályközösség emlékeire épít vagy szellemiségét fejezi ki. Tervezésének folyamata is alkalmat kínál arra, hogy az erre az időszakra jellemző, változó eszményképekkel szembeüljenek, szereplehetőségeik napirendre kerüljenek, a valódi énképek, önképek kialakításának jelentőségét fölismerjék, formálódásának folyamatát tudatosítsák.

„Ki vagyok én?”

Az identitásra utaló vizuális jelek közül elsőként a tablók alapegységeit, az arcképeket kell említeni, hiszen fizikai, szellemi, szemiotikai, s minden további azonosításunk szempontjából az arc a legfontosabb testrészünk. Bármely apró fotón, arcképen is ott vannak legtöbbször az adott személyt meghatározó lényeges jegyek: életkor, nem, faji, illetve etnikai jegyek, a társadalmi státusz szimbólumai: az öltözködés, a szemüveg, a frizura, a smink, esetenként a presztízs szimbólumai, de a testnyelv jegyei is: fej- és testtartás, póz, gesztus, arckifejezés, tekintet – ilyen értelemben az emberek mindig „*jelhordozók*”,³¹ s ezek mindig a saját kultúránk által meghatározottak.

A portrékészítetés kezdetétől és egész története során ugyanakkor mindig ott van a megszépítés igénye – a tökéletesség érdekében korrigálni a valóst. Ez az önkép alakítása és formálása szempontjából mindig is elengedhetetlen és fontos volt, s így van ez napjainkban a tablóképeken is. Erving Goffman szerint a privát emlékfotók készítésének motivációja az „önmagunk kultusza”.

*„Akkor örökítik meg az embert, amikor ideális környezetben van, (...) tekintélyét emelő öltözködésben (...), arcán eufórikus kifejezéssel. Egy olyan pillanatban, amikor az, amit a fotón látunk, olyan dolgokról tanúskodik, amelyekre büszke. (...) Olyan pillanatban, amikor ragyog, és a megjelenését tipikusnak ítéli meg. Ezt a pillanatot megörökítheti és kiteheti a szobája, irodája, üzlete falára (...). Mintegy annak bizonyoságául és bizonyításául, milyen volt akkor, abban a pillanatban, időszakban a legtökéletesebb társadalmi identitása.”*³²

³⁰ Sirak Margit tanárnő segítő közreműködését ezúton is megköszönöm.

³¹ EMMISON, Michael – SMITH, Philip: *Researching the Visual*. London, 2000. 190. Idézi: SZTOMPKA 2009. 47.

³² GOFFMAN, Erving: *Gender Advertisements*. London, 1979. 10. Idézi: SZTOMPKA 2009. 96.

De ha a smink, a frizura, a ruha és az arckifejezés mind beállított, idealizált, mesterkelt, mennyi maradhat az egyéniségből, a személyiség valódi jegyeiből? Amikor az új generációk változtatni, újíítani akarnak, „ünnepi” és kisuvickolt arcuk egyeduralmától is igyekeznek megszabadulni, ezért nemcsak a műtermi arcképpel szerepelnek, hanem amatőr képekkel is: egész alakos felvételen, laza, hétköznapi öltözékekben, különböző (humoros, tréfás vagy a választott tematikához igazodó) pózokban is. Törekedve ezzel nemcsak az „ünnepi” szférától való eltávolodásra, hanem az általuk „személytelennek, semmitmondónak” ítélt portrék helyett a minél inkább az egyéniségüket tükröző önmaguk bemutatására. A kettős portrék másik változata, amikor különböző méreteken a gyermeki arcképük, esetleg kedvenc játékuk, mesefigurájuk is szerepel. A törekvés érthető, a látvány azonban néha ellentmondásos: a hagyományos közeli portrén az arc jóval több „egyéni” részlete látható, mint az apró figurákról leolvasható (pontosabban leolvashatatlan) gesztusok, mozdulatok, kézben tartott tárgyak. Mindazonáltal a fotók itt is, így is (vagy ennek ellenére) „az önazonosság és az önértékelés jelei”³³ – az összes alkalmazott változatban. De – amennyiben utóbbiak jól láthatók, értelmezhetők – szolgálnak adatokkal az egyes diákok érdeklődéséről, valódi karakteréről.

Az életük egy-egy eseményéről készült csoportképekkel pedig bepillantást engednek négy év alatt formálódott közösségeik intim pillanataiba, miközben a „ki vagyok én most?” kérdés is óhatatlanul felvetődik és kinyilvánítódik. De a tablóképeken az egyéni jegyek másodlagosak, itt elsősorban az adott közösségekről kapunk összképet. Ebben pedig a tábló tematikájának megválasztása az irányadó, ezzel adnak támpontot gondolkodásuk horizontjáról. Más kontextus és problémavilág jelenik meg egy mese-, western-, fantasy-, misztikus vagy sci-fi film esetében, például Walt Disney, Hollywood vagy a Hősök terén álló Millenniumi emlékmű megidézésével. A grafikai programok eszköztárát használva a sokszor meghökkentő látványosságra törekvő tablók ma már nem csupán egy lokális vagy szakmai identitás vizuális kifejezését és megjelenítését tartják fontosnak és szükségesnek, hanem egyre gyakrabban jelennek meg például a planetáris tudatra³⁴ utaló képi elemek és reminiscenciák.

A táblókép is a fényképek használata során létrejött sajátos csoport, az „öltöztetett arcképek” egyik képviselője, melyet a konkrét személyek (identitások), a hozzájuk fűződő történetek, a hely és idő szétválaszthatatlan egysége, összefüggésrendszere jellemez, s amely egyszerre történeti dokumentum és sokszor művészi formában vagy igyekezettel létrehozott egyedi alkotás.³⁵

A tablók létrehozása (a tervezéstől a kivitelezésig) most jóval problematikusabb a korábbiaknál (a csoport tagjaitól nem csupán egy szolgáltató–fényképészhez való eljutást igényli), hanem keletkezéstörténetük, illetve ezek fázisai is tanulságosak az osztály végső önképe kialakításának folyamatában. A fotó önmagában is kifejezi ugyan egy adott korszak, csoport gondolkodását, „értékelési sémáinak egész rendszerét”³⁶: az összetett kompo-

33 SZTOMPKA 2009. 52.

34 „A planetáris tudatosság annak a tudata és érzete, hogy az emberiség alapvető egysége és az emberek egymásra támaszkodása a tudatos elfogadás etikájával és szellemiségével párosul. Planetáris tudatossággal kell kezelniünk a kihívást, hogy fenntartható bolygót hozunk létre.” László Erwin: *Kiáltvány a Planetáris Tudatról* 2015. <http://bocs.hu/eletharm/bp-club3.htm> [2021.04.11.].

35 FOGARASI 2021. 95.

36 BOURDIEU, Pierre: *Photography. A Middle-brow Art*. Cambridge, 1990 (1965). 6. Idézi: SZTOMPKA 2009. 61.

zícíóba illeszkedő, rajzokkal kiegészülő, újfajta tablóképek azonban még nyíltabban val-
lanak, vállalnak értékrendet, világképet. A *mi életünk története* mellett sokszor az egyének
közösségben betöltött helye is rögzül, megőrzésével tehát az adott személyek fejlődésében
is részt vesz, vehet. A kérdés az, hogyan és miképpen történik mindez?

A tablóképek látványvilága

A különböző eredetű és jellegű képek egymás mellett két korszak és identitás egymást vál-
tó jelenlétének vizuális megjelenítései. Egy felületen látjuk a virgonc, felszabadult gyerme-
kek csoportképeit és a „fodrászolt”, nagystélyiben pózoló (teljes csábító fegyverzetben,
sminkben megjelenő) Nőket, talpig öltönyben lévő fiatal Férfiakat. Az egyéni átváltozások
mellett az egzisztenciális státusváltást, illetve az ehhez való eljutás folyamatát toposzok
megszámlálhatatlan sora jeleníti meg: ki-ki kedve szerint választhat (vitorlás, óceánjáró
az „élet tengerén” vagy léghajó, nyílegyenes sugárút, kanyargó, keskeny ösvény, iránytű,
kapu, autóbusz, homokóra, szappanbuborékok, tekerő filmkockák, bőrrönd szárnyakkal
stb.).

3. kép – Sz.Sz.K.Sz. Fodor József Élelmiszeripari Technikum és Szakképző Iskola, Szeged³⁷ 13. PC tablóképe 2010.
(Készítette: Benke Tibor, Benke Stúdió)

³⁷ A 65 éves fennállását ünneplő Alföldi ASzC Fodor József Élelmiszeripari Technikum és Szakképző
Iskolában korábban húsfeldolgozó, konzervipari és tejtermékgyártó, élelmiszeripari gépésztechnikus kép-
zés folyt, majd sütőipari szakember- és molnárképzés, élelmiszeripari laboránsképzés, az Akkreditált

De vannak örökéletű, folytonosan megújuló vizuális jelek, amelyek a történeti tablók művészi változatain is ott voltak, úgymint a díszítőművészetből átvett, növényi ornamentika tájegységenként módosult változatai, stilizáltabb és realisztikusabb kivitelezéssel: a hagyományokhoz kötődés, egy-egy művészeti iskola szellemiségére való utalás vagy a regionális identitás kifejezéseiként (mint a matyó rózsza vagy a buzsáki hímzés³⁸ – utóbbihoz külön szokáshagyomány is teremődött).

Az életkori identitások és váltások kifejezésére szakosodott tablóképek (a nemi identitás kifejezése mellett) a tagozatos évfolyamok és szakiskolák diákjainál még továbbiakról is tudósítanak. A pékek és cukrászok tablóképén (3. kép) szakmai identitásuk jelképének megválasztása, s vele önmaguk viszonyrendszere, továbbá a színek tónusai is telitalálatok; összességében (de a jelkép maga is) szellemes és kifejező. Az osztály határozott és eltökélt szándéka volt, hogy mindkét szakma (hivatás) jelenjen meg képileg és szimbolikusan a tablóképén. A dizájn konkrét ötletének születésére az osztályfőnök³⁹ így emlékezett: „Az, hogy a középpontban egy kemence legyen, azonnal »adta magát«, egyszerre többen is ugyanerre gondoltak, szinte »közfelkiáltással« azonnal eldőlt. A részleteket is hamar kitalálták közösen, egyik ötletből jött a másik. A tabló elkészítésével az egyik diák közeli rokonát bíztuk meg, fényképész vállalkozót.” Az egyeztetések a diákok és a helyi Benke Stúdió megbeszélései során születtek.

A fényképészt saját egykori élményei segítették a végső forma kialakításában. Csanádpalotán gyerekkorában megtapasztalta, hogy „egy család életében milyen meghatározó szerepe volt a búbos kemencének. Nemcsak meleget adott, összetartó ereje is volt. Így jött ez az ötlet, amit a gyerekek elfogadtak” – mesélte Benke Tibor, a Stúdió vezetője. „Inspirációkat gyűjteni mindig sok idő, többet igényel, mint maga a megvalósítás. De ahol semmi ötlet nincs, vagy ahány gyerek, annyi ötlet, illetve az osztályfőnök nem segíti őket, ott nehéz. Több munkafázis van. A kezdetektől bizalmat kell építeni, s el kell fogadtatni, meg kell győzni őket, mi kivitelezhető, s mi nem. Aztán amikor kialakul, a többség pozitív és hálás. A jó kapcsolat megteremtése már a fotózás során ki kell, hogy alakuljon: a fotósnál elengedhetetlen a türelem, kreativitás, szépérzék és az empátikus személyiség, amit nem lehet tanítani. Akit fényképez, annak éreznie kell, hogy segítséget kap, sokszor elég egy biztató pillantás vagy fél mondat (»jól áll a ruhád!«, »szép a frizurád«), apró dolgok, de bízhatónak kell lenni.”⁴⁰ Így született meg – nemcsak az osztály két csoportja, hanem a stúdióval való egyeztetéssel közösen – a szakmai identitásukat látványban is emlékezetesen megjelenítő tablókép.

Találkozunk más jellegű, egyedi, a természet változásának folyamatát szemléletesen bemutató ábrázolással is. Ezt nem dizájn, hanem egy tizenkettedikes diák készítette saját osztálya számára – tehát az oktatásban megszerzett tudás gyakorlati hasznosításával –,

Iskolarendszerű Felsőfokú Szakképzés (AIFSZ) keretében élelmiszeripari menedzserképzés, 2002 óta pedig pék- és cukrászsakképzés is történik. Az iskola húsipari termékgyártó- és pékmesterképzést is indít.

³⁸ A Somogy megyei Buzsák községben 1967 óta különleges hímzésteknikával és mintákkal készítenek tablókat a helyiek a ballagó diákok számára. Az önkormányzat az egyedi eljárás védeltségét fontolgatja, mivel már a településen is egyre kevesebben ismerik. Képek: így néz ki az ország legkülönlegesebb iskolai tablója. *eduline.hu*, 2011. április 11. https://eduline.hu/kozoktatas/20110410_buzsak_iskola_himzes_tablo [2021.04.07.].

³⁹ Kispéter Olga tanárnő szíves közlését, visszaemlékezését ezúton is megköszönöm.

⁴⁰ Benke Tibor szíves közlését ezúton is köszönöm.

4. kép – Lovassy László Gimnázium, Veszprém. 13.A tablóképe 2009. (Készítette: Lipcsei Máté)

önmaguk közösségi „profiljának” vizuális megjelenítésére. A fraktálokat ábrázoló tabló⁴¹ (4. kép) születését így összegezte készítője, Lipcsei Máté⁴²:

„A Lovassyban működik az ország egyik legjobb matematika specializációja, amely a gimnáziumi évek kezdetétől fogva intenzív matematikaoktatást kínál a tanulóknak, a mi osztályunk is ilyen volt. Amellett, hogy ez a képzés számos szerteágazó felsőoktatási képzéshez nyújt sziklaszilárd alapot, lehetőséget biztosít arra, hogy ne csak végigrohanjunk a kötelező tananyagon, hanem jobban el tudjunk mélyedni egyes témákban. Így kerültek szóba valamikor a fraktálok, az »önhasonlóság« fogalma is, ha jól emlékszem, egyik osztálytársam még egy előadást is tartott erről. Így tehát a fraktál kifejezés, annak esztétikai értéke ismerős volt mindenkinek, én meg bedobtam, hogy próbálkozhatnánk akár azzal is a tablónkon. Végül emellett döntöttünk és »megnyertem« a kivitelezés feladatát.”

⁴¹ A veszprémi Lovassy László Gimnázium Magyarország egyik legszínvonalasabb gimnáziuma. Az 1711-től működő piarista gimnázium – 1950 óta Lovassy László Gimnázium – legnevesebb diákjai Batsányi János költő, Zichy Mihály festő, Cholnoky Jenő földrajztudós, Mádl Ferenc jogászprofesszor, volt köztársasági elnök és Freund Tamás neurobiológus, az MTA jelenlegi elnöke voltak. Az iskolában ötosztályos, nyelvi előkészítő osztály keretein belül speciális matematika, informatika, német nemzetiségi és angol tagozat is működik.

⁴² A hivatásos fotós által készített arcképeken kívül minden további tervezés az ő munkája. Részletes beszámolóját, pontos visszaemlékezését ezúton is megköszönöm.

Ennek mozzanatait részletesen is leírta:

„Volt egy számítógépes alkalmazásom, amivel lehetett fraktálokat rajzolni és »színezní«. Aki hallott már a fraktálokról, annak a Mandelbrot-halmaz ismerős fogalom lehet, ezzel kezdtem kísérletezni. A fraktáloknak van egy olyan remek tulajdonsága, hogy a végtelenségig nagyíthatók, és a nagyítás során mindig vissza-visszatérnek a kezdeti formák kisebb-nagyobb eltéréssel. Igyekeztem a nagyítás során olyan részleteket választani, ami kellően izgalmas, dinamikus viszi a tekintetet, de mégsem zavaróan komplex. Ha jól emlékszem, a végső kompozíciót szűkebb körben egyeztetettük pár érdeklődővel. Színezéskor a célom az volt, hogy a táblófotók színvilágával harmonizáljon a megjelenés. Az egész kép készítéséhez pedig néhány trükköt be kellett vessek, ugyanis a számítógémem számára akkoriban kezelhetetlen nagyságú adat volt a poszter méretű fraktál és a közel 60 darab nagyobb felbontású táblófotó. Igazából színes téglalapokkal állítottam össze az elrendezést és ezt mint sablont használva töltötte ki a számítógép a végleges képekkel. Ez különösen jól jött, amikor még az utolsó pillanatokban is ment a variálás, hogy ki hol legyen a táblón. Elég volt egyszerűen, gyorsan a sablont módosítani, és a gépem már generálta is az újabb »végleges« változatot.”

5. kép – Nyíregyházi Vasvári Pál Gimnázium⁴³ 12.D táblóképe 2020. (Készítette: Fekete Éva)

⁴³ Nyíregyháza egyik nagy múltú iskolája (eredetileg Királyi Katolikus Főgimnázium). 1966-tól matematika–fizika, illetve biológia–kémia tagozatos osztály, később ének–zene, majd testnevelés tagozat, s katonai kollégiumi képzés is indult. Az 1990-es évek óta haladó nyelvi és informatikai osztályban is folyik képzés. 2004-től pedig a Debreceni Tudományegyetem partneriskolája.

A tablók képi világa arról is tájékoztat, mi jellemzi a diákokat leginkább az adott időszakaszban, mivel vállalnak szellemi, lelki és közérzetüket meghatározó közelséget: a jelenükkel, a múltjukkal, vagy a jövőre koncentrálnak, annak mibenlétét és horizontjait próbálják bemérni. A Nyíregyházi Vasvári Pál Gimnázium 12.D. diákjai biológia–informatika tagozatos osztályként szintén olyan tablóban (5. kép) gondolkodtak, amely „mindkét specifikációra, illetve a kettő közötti kapcsolatra is utal, jövőbe mutató, s a technika és az organikus világ egyaránt megjelenik a design-ban.”⁴⁴ Tehát pontos elképzeléseik voltak, több okos javaslattal, így a tablójukat készítő, alkalmazott grafikus, Fekete Éva⁴⁵ által megálmodott több változat közül ezt elsőre egyhangúan elfogadták. Az osztályfőnök és a grafikus egyaránt a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott az osztályról (kiváló képességűek, önállóak és jó közösség volt, legtöbben orvosnak készülnek). Nem fotóstúdiót, hanem ismerőst bíztak meg a tablókészítéssel, aki korábban iskolai tablót nem, hanem plakát- és logóterveket készített. De szívesen elvállalta a munkát, mert tematikája jól illeszkedett doktori tanulmányainak témaköréhez. A *Shutterstock*-ról származó fotó némi átalakítás után nyerte el ezt a formát a kért tartalomnak megfelelően.⁴⁶

A „Lenni vagy nem lenni” hamleti kérdés itt más összefüggésrendszerben figyelhető meg; nem a személyes, hanem az egyetemes emberi lét jövőjére vonatkozóan, az ember és a gép (a mesterséges intelligencia) elkövetkező viszonyának talányos kérdése fogalmazódik meg a sűrített képi világban.

További izgalmas és figyelemre méltó tablóképek azok is, amelyek egyetemes emberi témákat választanak: az emberré válás történetét, az egyedfejlődés típusait, a DNS spirálját, Leonardo da Vinci Vitruvius-tanulmányát az emberi test méretarányaival; a művészet történetéből kölcsönvett kompozíciókat (Leonardo *Utolsó vacsora* című festményének aktualizált megjelenítését); a zene világára utalóan hangszerek szerepeltetését vagy kottafekbe komponált portrékat; egyházi iskolák esetében a vallási identitásra utaló jelképeket (templomokat, szakrális motívumokat).

A nemzeti identitás kifejezésére egyesek Nagy-Magyarország térképét vagy a budapesti panoráma képeit (Lánchíd, Hősök tere, budai Vár) választják, melyek így a lokalitás, emlékezet és identitás terei is – hasonlóképpen azokhoz, akik iskolájuk képét helyezik a tablóra. A határon túli, nagy múltú, magyar középiskolák tablóképein az etnikai identitásra utalás hangsúlyosabb (megjelenik a székelykapu mint emblematikus építmény, máskor a rovásírás vagy székelyruhá alakok). A nyelvi tagozatosok tanulmányaik és jövőbeli terveik okán helyezik a tablóképekre a nyugati nagyvárosok nevezetes építményeit (a párizsi Eiffel-torony, a londoni Tower Bridge, a római Trevi kút képeit), jelezve egy európai identitás jelenlétére való utalást is. Viszonylag gyakori a földgolyó (mint veszélyeztetett

⁴⁴ A tablóról lásd még: FOGARASI 2021. 94.

⁴⁵ Fekete Éva alkalmazott grafikus, Nyíregyháza. Szíves közléseit ezúton is megköszönöm.

⁴⁶ A dizájn ikertestvére Csepeli György *Ember 2.0* című, új könyvének borítóján látható. A két alkotás egy időben, egymástól függetlenül került a helyére, s mindkettő forrása a *Shutterstock* volt – ahol a fotó apró eltérésekkel több változatban is szerepel. Csepeli az ember 2.0-nak az emberfeletti embert tartja, „akiben a szabad akarat és az intelligencia maximuma találkozik”, s akit a tudomány új kihívások elé állít (a transzhumanizmus csábítása, a bioinformatika, nanotechnológia fejlesztései stb.), „melynek következtében egy új emberi faj léphet a homo sapiens helyébe.” Könyvismertető. *Libri.hu*, https://www.libri.hu/konyv/csepeli_gyorgy.ember-2-0-a-mesterséges-intelligencia-gazdasagi-es-tarsadalmi-hatasai.html [2021.06.03.]. Megmaradásunk esélyeit a nevelésben látja: ha képesek leszünk – kultúránk és identitásunk megtartott értékei birtokában – döntéseinket gondolkodó emberként meghozni.

életterünk a környezetvédelem gondjaira való utalással), illetve a világűr, a kozmosz képének előfordulása, valószínűsíthetően az emberiség jövőbeli várható útjaira való készülődés gondolatával, amelyről napjainkban egyre több szó esik. A sok képi sztereotípia, toposz ismétlődése láttán, s a témák végtelenjének tudatában hiányérzete kinek-kinek érdeklődése szerint adódhat – például biodiverzitás, egyes fajok veszélyeztetettsége, klímaváltozás, globalizáció, a helyi kultúrák térszerkezete, illetve meglehetősen ritka az iskolájuk névadójára történő utalás, s alig vagy elvétve láthatók a magyar kultúra történelmi alakjai vagy helyszínei. (Említésre méltó nyom nélkül teltek volna az irodalom- és történelemórák?)

A tagozatos osztályok, szakiskolák látszólag könnyebb helyzetben vannak a témaválasztás során, de igazán jó dizájn csak a gondolatok pontos körvonalazásával, megfelelő tervezéssel és sok türelemmel, munkával hozható létre. Örömmel tapasztalható, hogy a reáltárgyak tanulói (matematika, kémia, közlekedésgépészet, mezőgazdaság) milyen gyakran tudnak szellemes, színvonalas látványok megálmodói lenni.

Bolondtablók

Napjaink társadalmi kötöttségeket felszabadító szokásrendszerében már ismertek olyan változatok, amelyek nem csupán az ünnepi, magasztos, hanem a közösségek humoros pillanatait is kifejezik, érvényre juttatják ebben a műfajban is. Mint az élet teljességét birtokba venni kívánó igazi fiatalok a négy évüket vizuálisan megörökítő tablóképen vicces énjük és helyzetek emlékeiről sem tudnak lemondani. Így vagy a tablóképen belül, vagy külön változatban adnak hangot ennek a törekvésnek, s egyes osztályok nemcsak komoly, hanem bolond tablókat is készítenek. Leggyakoribb változata, amikor egy adott közösség zseniális rajzkészséggel megáldott tagja humoros karikatúrákon örökíti meg osztálytársait legjellemzőbb tevékenységeik és külső vonásaik alapján.

Ritkább, amikor valami más, egyedi formát talál az osztály arra, hogy különleges módon jellemezze saját közösségét. Ezek esetenként nem is igazi bolondtablók, inkább bolondos vagy nem szokványos megoldások. Teljesen egyéni ötlet például a Leöwey Klára Gimnázium 2015-ös 12.D tablóképe, ahol csak a szempárokat látjuk az arcképek helyett: komoly, nevető, vidám, szomorú, fáradt, igéző, kíváncsi szemeket! Játékos feladvány a diákok ismerőseinek azonosítani a szempárok tulajdonosait. Van, ahol színes tenyerek szerepelnek, míg mások csupasz talpakat öntöttek betonba, melynek már a kivitelezése és végső helyére juttatása is külön erőfeszítéseket követelt. Ilyen plusz energia- és időbefektetést igénylő munkákat csak azok a közösségek vállalnak, akik idejüket szívesen töltik együtt, s ez is jó „buli”, amire érdemes lesz visszaemlékezni.

A dizájn szimbolikájának értelmezései

A privátfotók készítésének indítékai (a családi összetartozás kifejezése, diákévek, kirándulások, utazások emlékképei, barátságok, hobbitevékenységek dokumentumai stb.) között mindegyik egyidejűleg az egyén identitása fejlődésének, változásainak is bizonyítéka. A tablóképek egy-egy iskola folyosóin annak hivatalos dokumentumai, hogy az adott diák az ott töltött idő alatt felnőtté vált: gyermekként érkezett, s a társadalom „érett”, szavazó és teljes munkaképességű tagjaként távozott. A régi, hagyományos típusú tabló-

kon csupán erre a tényre történt utalás, az új típusú tablók azonban gyakran ennél többre, az identitásváltásra vagy ennek folyamatára, illetve korábbi (gyermekkori, diák-) énjükre vonatkozó képi utalások is ott vannak.

Az ismerős és általános érvényű toposzok közül leggyakrabban az idő, amely itt véget ért (óra, számlapok, mutatók); az előttük álló számtalan formában megjelenő út (vízi, szárazföldi, légi, s ezek járművei); a szétszóródás (szellő fújta pitypang termései vagy falevelek, fölröppenő madarak); a műveltség, a gyerekkor (kedvenc játékok, mesefigurák) és az identitás (valahová kötődés, illetve ennek hiánya) témakörei fordulnak elő, melyeket bizonyos látványokkal, tárgyakkal társítanak a legváltozatosabb formában és módokon. Az arcképek falevelekre kerülnek vagy szappanbuborékok belsejébe, filmkockákra vagy időkerékre, hintóban, autóbuszban, léghajón vagy vitorlásan „utaznak”, fa ágai, levelei vagy gyökerei között bukkannak föl, stb.

A toposzok mindegyike szimbolikus kifejezése az adott helyzeteknek és érzéseknek: a hovatartozásnak (iskola, osztályterem, különböző terek, ahonnan most tovább kell haladniuk); az összetartozásnak (fa, szőlőfűrt, amely eddig jellemezte őket); a műveltségnek, tudásnak (amelyet meg kellett szerezniük); az időnek (amely halad); az útnak (amelyet megtettek, de most további utakra készülnek, mert az emberi élet utak egymásutánja); kapunak (amelyeken át kell haladni); a változásnak, amely állandó (jing-jang jelek); a vágyak birodalmának (pénz, gazdagság, szerencse, hírnév); s a jövőnek (melyet a földgolyó – tágabb otthonunk – szerepeltetése indokol).

Lényegében a búcsúzó diákok azt az alapvető változások előtt álló, „sehová nem tartozás” életérzését, s a lehetséges utakra készülődés lázát, ezt a pillanatnyi élethelyzetet és identitásváltást transzponálják vizuális látványelemekké, amelyet az antropológia elméleti irodalma a liminalitás⁴⁷ kifejezésével illet (átmenetiség, közbülső állapot, „identitásvákuum”).⁴⁸

Vannak különbségek a szimbólumokat használóknál: lakóhely szerint (a székely, s délvidéki identitás kifejezése határozottabb, mint más területeken élőké); világnézet szerint (az egyházi iskolák tablói a vallási identitás); specifikáció szerint (a szakmai identitás a tagozatos vagy szakiskolák választott dizájnján erőteljes). Nem ilyen magától értetődő azonban az általános gimnáziumoknál, így gyakrabban hívják segítségül a bevált toposzokat egyéni megoldásokkal.

Az idők során a jelképek is változnak: a műveltség szimbólumai (bagoly, gyertya, fény, pergamen, írógép) napjainkban alig fordulnak elő, utalva ezzel ma már nem az eleven élethez kötődő voltukra. A nyitott könyv ugyanakkor gyakran felbukkan az információszerzés napi gyakorlatára (esetleg az osztálynaplóra való?) utalásként. A tudást ma sokkal inkább a korszerű technológiák eszközei képviselik (számítógép, iPod, Windows képernyő, DVD stb.), mint a pergamentekercs vagy a bölcs bagoly. A high-tech más stílust is követel: a modern dizájn szikár, komoly és minimalArt stílusát. Egyre gyakrabban jelenik meg a pénz, a szerencse, hasonlóképpen erőteljes és korszerű vizuális jegyekkel.

Az utóbbi évek tablói az osztályok önmagukról tudatosan kialakított és vállalt önképei és emlékjelei, amelyek az adott közösség kultúrájáról, műveltségéről, közérzetéről, (harsányságáról vagy visszafogottságáról), érdeklődéseiről vagy annak irányultságairól is

⁴⁷ KÉRI 2008.

⁴⁸ BALI 2012. 99.

tudósítanak. S ezek az összetett, sűrített jelentéseket hordozó, képi kompozíciók olyan hatást gyakorolnak, s erőt rejtenek magukban, amely az általuk hordozott objektív információkét messze meghaladják.⁴⁹

Emlékgyártás

Az emlékeink legteljesebb, komplexebb, sokoldalúbb őrzésére alkalmas fényképek jóvoltából számtalan apró részlet idézhető föl emlékezetünkéből, ezért tárgyaink sorában különleges hely illeti a családi albumok képeit, közöttük a diákevek alatt készülteteket is. Kutatások bizonyítják, hogy a személyes folytonosság érzetéhez járulnak hozzá, mivel a fotók az egyén saját világának egyre differenciáltabb megteremtésében vesznek részt. A megbeszélésekkel, vitákkal létrehozott tabló képi világának megalkotásában a közösség tagjai minél aktívabban működtek közre, annál inkább részévé váltak, így az *„tudatuk tárgyiasult formája”*,⁵⁰ s készítőit képviseli és jellemzi. Olyan egyedi tárgy, amelynek születése és rendeltetése időben és térben pontosan adatolt. Minőségét befolyásolják és meghatározzák a létrejöttét megelőző döntések, sőt döntések sorozatai,⁵¹ s a közösség konszenzusra jutott elképzelései. De nem elhanyagolható az ezek közötti kölcsönhatás sem, hiszen a tablókép is egy meghatározott társadalmi tevékenység terméke, pontosabban szimbolikus tárgya, emlékjele.

Az alternatív történeti források szerepének növekedésével az 1970-es évektől az emlékezet és ezzel összefüggésben az identitás jelentősége is nőtt, s velük együtt a fotóké is, melyek az említett kategóriáktól elválaszthatatlanok. A tablók fényképei részt vesznek a közös emlékek létrehozásának, átadásának, őrzésének folyamatában, nemcsak a képekkel és adataikkal, hanem közös cselekvésekkel, az intézményben történő nyilvánossá tétellel: az emlékek átadására szolgáló térben való jelenléttel is. Az iskola a kultusz helyszíne, s a konkrét hely és idő, az adott személyek és közösségek az emlékezettel összefüggésben teremtenek identitásokat, „emlékezhelyeket”⁵² az egyének és a közösségek számára egyaránt, s válnak „emlékezetközösségekké”.⁵³

A hagyománytisztelő és a hagyományörzés, illetve a tanulók anyagi lehetőségeinek egyes iskoláknál mutatkozó különbségei a tablóképkészítés szokásán is mérhetők: a két véglet bizonyítja ezt szemléletesen. Vannak osztályok, akik egyáltalán nem készíttetnek tablót, míg mások faragott domborművekkel díszített, művészi megmunkálású faalapra dolgoztatják fotóikat. Ez anyagi kérdés is, de a gesztus túlmutat egy tárgy pusztán létén vagy hiányán, bizonyíthatja egy osztálynyi diák intézményhez, adott közösséghez fűződő kötődését vagy közömbösségét, illetve negatív viszonyulását, máskor az erre fordítható összeg hiányát. De az anyagi lehetőségek különbségei – a tablóképpel való összefüggésben

⁴⁹ CSÍKSZENTMIHÁLYI – HALTON 2011. 51–80., 112–113.

⁵⁰ CSÍKSZENTMIHÁLYI – HALTON 2011. 272.

⁵¹ ROMBACH, Leopold: Tíz tétel a fotóról – előmunkálatok a fotó általános elméletéhez. In: *Fotóelméleti szöveggyűjtemény*. Szerk. BÁN András – BEKE László. Budapest, 1997. 246–261. Idézi: BOGDÁN 1999. 25.

⁵² NORA 1984. 142.

⁵³ Az emlékezés halbwachsi modelljében (individuális, csoport és a társadalom kollektív emlékezete) a hangsúly a szűkebb-tágabb csoportokra helyeződött, mivel emlékezés mindig csak „emlékezetközösségek” keretein belül lehetséges – figyelmeztetett a francia szociológus. N. KOVÁCS 2000. 119.

– még egy osztályon belül is láthatóvá válnak, ha valaki nem tudja fizetni a fényképész vagy a tablókészítés rá eső költségeit, s így fényképe nem kerülhet föl a tablóképre.

Minden egyes mozzanat: az idő (négy év), a helyszín (ismerős zugok), a történetek (közös élmények, együtt megélt érzések), s a hozzájuk kapcsolódó emlékezet együttesen teremti meg a közös identitást, amely létrejön, illetve létrejöhet, és közösséggé formálja, formálhatja az osztály tagjait. Marc Augé a közös térben töltött időt mint antropológiai helyet vizsgálva állapította meg: „*E helyeknek legalább három közös vonásuk van: egyszerre identitás, a viszonyok és a történetiség helyeiként tekintenek magukra. (...) Egy hely attól a pillanattól tekinthető szükségszerűen helynek, amikor az identitás és a viszonyok összekapcsolódása révén szert tesz a stabilitás minimumára.*”⁵⁴ A tablókkal (s a fényképekkel) való lehetséges találkozások a privát képek szokásos formáitól és nyilvánosságaitól is eltérők: itt négy idősíkkal (s a találkozások négy különböző helyszíneivel) számolhatunk: a fényképek készítésének, a tablók a települések utcai kirakataiban közszemlére tételének, az iskola folyosóin és a világhálón történő szemrevételezésnek alkalmával és helyszíneivel.

Kérdés: további tudományágak más megközelítésében, például a szociálpszichológia szempontrendszer alapján vizsgálva az identitás fejlődését milyen következtetések vonhatók le? Eszerint az identitás „rendszerbe szerveződött, többé vagy kevésbé stabilizálódott kölcsönhatás egyén és társadalom között.”⁵⁵ Az identitások megjelenési formáiban – mint láttuk – nagy szerepük van a szimbólumoknak, amelyek az én-identitás és a társadalmi identitás összekötő elemei. Az expresszív szimbólumok pedig arra szolgálnak, hogy az egyéni minőségeket kapcsolják össze „*a társadalmi csoportba való tagság igényével.*”⁵⁶

Diákok és fényképészek által is történik utalás arra, hogy nem elhanyagolható kérdés a fotók elhelyezése: ki ki mellett szerepel a sorban. A tablóképek országos méretű értékmérés, felmérése, tudományos feldolgozása során – mely egyre sürgetőbb feladat lenne – a kutatásnak a szociometriai vizsgálatokra is ki kellene terjednie, amely az osztályon belüli barátságokat, rokon- és ellenszenvet rejtett kapcsolatait is feltárná.⁵⁷

A hagyományos tablók tartalmi–formai megújulását az utóbbi évtizedekben több tényező befolyásolta és sürgette, többek között a mindennapossá vált digitális képi rögzítés és más technikai eszközök (internet) napi használata is, melyek a nyilvánosság tereit, s így a megmutatkozás vágyát, a tablók közötti összehasonlítás, tapasztalatszerzés és versengés igényét is megsokszorozták.

Összegzés

A tabló az egyéni és közösségi emlékezet életben tartását szolgáló rituális tárgy, amely által a rítus keretében a megegyező életkorú közösség tagjai közötti kapcsolat a nyilvánosság szférájába emelkedik. A különálló arcképekből, szövegekből (idézetek), feliratokból (tanárok, diákok nevei, dátumok) és vizuális elemekből szerkesztett tárgy segítségével történik az emlékezet megszerkesztése, birtokba vétele, felidézése és aktualizálása. A tablótárgy

⁵⁴ AUGÉ 2012. 35–59.

⁵⁵ ERŐS 1995. 424–425.

⁵⁶ SCHWARTZ, Gery – MERTEN, Don: Social Identity and Expressive Symbols. In: *The Nacizema: Readings on American Culture*. Eds. SPRADLEY, James P. – RYNKIEWICH, Michael A. Boston–Toronto, 1980. 196–197. Idézi: HOPPÁL 1995. 411.

⁵⁷ A szociometriai fogalmáról és alkalmazásáról lásd: BÁBOSIK 2004.

és fotói egy közösség életében egyszerre a múlt dokumentumai, az elválás rituáléjának kísérői és a jövőbeli emlékez(tet)és kiváltói. A 21. századi összetett, többjelentésű vizuális jelképeket használó, strukturáltabb tablók – a közösségi médiáknak köszönhetően – jóval nagyobb nyilvánosságot élveznek, mint elődeik, nemcsak a tágabb országos viszonylatban jelennek meg, de véleményezésük számbelileg is mérhetően és visszakövethetően rögzítve adatolt, és főképpen az internetet használók között, bárki számára időbeli korlátozások nélkül, bármikor elérhetőek. A tablóképnek mint tárgynak a vizsgálata nemcsak fizikai valóságára kell hogy figyelmet fordítson, sokkal lényegesebb az a gondolat, eszme és üzenet, amely életre hívta, s benne kifejeződik. A 21. századi tablóképek látványvilága és szimbólumai arra utalnak, hogy a globalizáció erősödésével az etnikai vagy nemzeti identitás egyre jobban halványodik, gyöngül és kopik. Érthetően ezek ellenében termelődik némelyekben a hiány, melynek néhányan hangot adnak ezen a felületen is.

Martin Heidegger német filozófus szerint az újkor lényege abban áll, hogy *„maga a világ válik képpé”*. Az alkotó ember és a tárgyi világ kapcsolatában egy sajátos törekvést tart nélkülözhetetlennek: *„az embernek mint halandóknak adatott meg, hogy lakozásukkal a világot, mint lakóhelyet sajátjuknak tekinthessék.”*⁵⁸ A sokféle elemből szövődő (velünk született, családból hozott, a társadalmi szocializáció során megtapasztalt) identitáslehetőségek közül magunknak kell választanunk: csak döntéseinket követően juthatunk az *„érett identitás”* állapotába, s lelhetünk otthonra a világban. Ez nem gyors és egyszerű folyamat, de megkönnyíthető, ha Bartók Béla útmutatását megszívleljük: *„Kell, hogy minden ember, midőn férfivá fejlődött, megállapítsa, minő ideális cél érdekében akar küzdeni, hogy e szerint alakítsa egész munkálkodásának, minden cselekedetének minéműségét.”*⁵⁹

Vilém Flusser 20. századi filozófus szerint mi emberek, *„genetikai és kulturális emlékezettel rendelkező »történeti lények«* a 21. században nagy átalakulás időszakát éljük. Könyvtárak helyett *„elektronikus emlékezetek”*, információtárolók rendszereihez fordulhatunk, s mivel innen egyszerűbben, gyorsabban hívhatjuk elő a szükséges tudást, a felszabadult időt, energiákat, szellemi kapacitásokat így ki-ki saját érdeklődését követve használhatja fel. Ezért *„az emberi kreativitás igazi robbanására számíthatunk”*, melynek első jeleit, tárgyi bizonyítékait már itt is szemrevételezhettük.⁶⁰

Záró gondolatok

A képek, fotók információk, jelentések sokaságát hordozzák, értelmezésük, „olvasatuk” ezért sokféle, mint az utóbbi évtizedek kutatásai mutatják: érdeklődéstől, műveltségtől, személyes tapasztalatoktól, érzelmektől, fogékonyságoktól vagy akár a „nemzedéki perspektívától” függően. A látás (passzív tevékenység) és a nézés (figyelemösszpontosítás) különbségei mellett a dekódolás, interpretáció is annyiféle, ahány tudományág a maga szempontrendszer szerint megköveteli. Egyetlen „igazi” változat nem létezik, így a fenti gondolatok sem lezártak.

Külön fejezetet érdemelne az internethasználat, a hálózati kultúra beépülése az alkotás folyamatába, illetve a tablók későbbi életének kiteljesítésébe, hiszen az iskolák többsé-

⁵⁸ HEIDEGGER, M.: *Poetry, language, thought*. New York, 1971. 182. Idézi: CSÍKSZENTMIHÁLYI – HALTON 2011. 42.

⁵⁹ Idézi: KRISTÓ NAGY 2000.

⁶⁰ FLUSSER 1996.

ge most gyűjti össze, digitalizálja és teszi föl a honlapjára a korábbi évtizedek tablóképeit. Az adott osztályban játszott szerepe, az iskola folyosóin töltött idők után ez újabb fejezete történetüknek. Az élő, eleven személyes kapcsolattól (eredettől), az intézményi rendszeren át így jutnak az „örökkévalóság” birodalmába, hogy több tízezer társuk között képviseljék az adott közösség gondolatait, életvilágát. Részévé válnak annak a nagy kollektív tudásanyagnak,⁶¹ amely immár egy vagy néhány kattintással bárki számára elérhető és tanulmányozható.

S mi a sorsuk, szerepük a valóságos, eredeti tárgyaknak? Egyedi tanúi saját koruknak, biztosítják, hogy az iskolák folyosói – szünetekben és most, a világjárvány idején – csak látszólag legyenek üresek: mert egykori diákok virtuális csoportjai tekintenek le a falakról mint egy történelmi menet résztvevői az idők tágas országútjáról, akik visszatérnek egy-egy pillantásra a múltból. A maguk örömeire – emlékezni, s utódaik elé: mementóként. De ezt csak az öreg diákok érzik így. Minden szeptemberben újoncok jönnek, akik ámulva nézik az „ősök galériáját”, s büszkék, hogy ilyen régi patinás intézmény befogadta őket. Nyüzsgő lármá és csönd váltakozik itt szabályos rendben, az élet ritmusában, ahogy az új generációk váltásaival friss levegő áramlik a régi falak közé.

KÉPJEGYZÉK

1. kép	Bocskai István Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola Gimnázium, Hajdúnánás, 2004–2012. A tablót készítette: Eszenyi Arnold.
2. kép	Széchenyi István Általános Iskola 1999. 8.a Dunakeszi. A tablót készítette: Lengyel István Gergely.
3. kép	Sz.Sz.K.Sz. Fodor József Élelmiszeripari Technikum és Szakképző Iskola, Szeged 13. PC tablóképe 2010. Készítette: Benke Tibor, Benke Stúdió.
4. kép	Lovassy László Gimnázium, Veszprém. 13.A tablóképe 2009. Készítette: Lipcsei Máté.
5. kép	Nyíregyházi Vasvári Pál Gimnázium 12.D tablóképe 2020. Készítette: Fekete Éva.

IRODALOM

ANDOK 2016	ANDOK Mónika: <i>Digitális Média és mindennapi élet. Konvergencia, kontextus, közösségi média.</i> Budapest, 2016.
AUGÉ 2012	AUGÉ, Marc: <i>Nem-helyek. Bevezetés a szürmodernitás antropológiájába. Elmegyakorlat.</i> Budapest, 2012.

⁶¹ NYÍRI 2001. 10. A témakör különböző szempontú, nagy nemzetközi szakirodalmából lásd: Pierre Levy, Henry Jenkins „kollektív intelligencia”, illetve új típusú „tudásközösségek” leírásait: JENKINS, Henry – ITO, Mizuko: *Participatory Culture in a Networked Era: A Conversation on Youth, Learning, Commerce and Politics.* Malden USA, 2015. Idézi: ANDOK 2016. 68–76.

- BÁBOSIK 2004 BÁBOSIK István: A szociometriai módszer. In: *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*. Szerk. FALUS Iván et. al. Budapest, 2004. (https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_531_pedagogia/ch08.html#id541412) [2021.04.07.]
- BALI 2012 BALI János: A családi fényképek szerepe a lokális közösség (újra) teremtésében. In: *Néprajz – muzeológia. Tanulmányok a múzeumi tudományok köréből a 60 éves Viga Gyula tiszteletére*. Szerk. TÓTH Arnold. Miskolc, 2012. 91–100.
- BOGDÁN 1999 BOGDÁN Melinda: *Tabló. Egy képfajta használatának vizuális antropológia vizsgálata*. [MA szakdolgozat a Miskolci Egyetem Kulturális és Vizuális Antropológia Tanszékén.] Miskolc 1999. [Budapest, 2019.]
- CSÍKSZENTMIHÁLYI – HALTON 2011 CSÍKSZENTMIHÁLYI Mihály – HALTON, Eugene: *Tárgyaink tükrében*. Budapest, 2011.
- ERŐS 1995 ERŐS Ferenc: Identitás és modernizáció. In: *Jelbeszéd az életünk. A szimbolizáció története és kutatási módszerei*. Szerk. KAPITÁNY Ágnes – KAPITÁNY Gábor. Budapest, 1995. 423–431.
- FLUSSER 1990 FLUSSER, Vilém: *A fotográfia filozófiája*. Budapest, 1990.
- FLUSSER 1996 FLUSSER, Vilém: Emlékezetek. In: FLUSSER, Vilém: *Az ágy*. Budapest, 1996. (<https://artpool.hu/Flusser/emlekezetek.html>) [2021.04.07.]
- FOGARASI 2021 FOGARASI Klára: Hontalanok honosítása – A kontextusba helyezett fotó mint sajátos képforma. *Fotóművészet* 64. (2021):1. 86–95.
- HEIDEGGER HEIDEGGER, Martin: Az újkori világgép mint a világ képpé alakulása (M. Heidegger) – illetve ennek lehetetlensége (M. Buber) I. A világgép kora. (ford. Koch Valéria). *Vigília* 45. (1980):3.
- HOPPÁL 1995 HOPPÁL Mihály: Etnikus jelképek egy amerikai magyar közösségben. In: *Jelbeszéd az életünk. A szimbolizáció története és kutatásának módszerei*. Szerk. KAPITÁNY Ágnes – KAPITÁNY Gábor. Budapest, 1995. 408–422.
- KÉRI 2008 KÉRI Rita: *Victor Turner: A rituális folyamat. Struktúra és antistruktúra*. 2008. (<http://www.communicatio.hu/doktoriprogramok/kommunikacio/belso/bevhumankomm/20072/lektoraltasok/keriturnervhoz.htm>) [2021.04.11.]
- KRISTÓ NAGY 2000 KRISTÓ NAGY István: *Gondolattár: aforizmák, szállóigék, idézetek. 20.000 bölcs gondolat az ókortól napjainkig*. Budapest, 2000. (<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Gondolattar-kristo-nagy-istvan-gondolattar-1/ezredveg-68B1/bartok-bela-18811945-zeneszerzo-6A8F/>) [2021.04.07.]

- N. KOVÁCS 2000 N. KOVÁCS Tímea: Emlékezet, identitás, történelem. *Tabula* 3. (2000):1. 115–126.
- NORA 1984 NORA, Pierre: *Emlékezet és történelem között. A helyek problematikája*. Budapest, 1984.
- NYÍRI 2001 NYÍRI Kristóf: Képjelentés és mobil kommunikáció. Vázlat. In: *A 21. századi kommunikáció új útjai: Tanulmányok*. [New Perspectives on 21st Century Communications: Essays.] Szerk. NYÍRI Kristóf. Budapest, 2001. (http://www.mta.t-mobile.mpt.bme.hu/dok/kiad2_hu.htm) [2021.06.05.]
- SZTOMPKA 2009 SZTOMPKA, Piotr: *Vizuális szociológia. A fényképezés mint kutatási módszer*. Budapest – Pécs, 2009.
- SZÍJÁRTÓ 2004 SZÍJÁRTÓ Zsolt: Tájkép és emlékkép – az emlékezhelyek problematikája. Szabó Marianna Kakpuszta című installációja kapcsán. *Tabula* 7. (2004):2. 253–266.

Identity – Photo – Design
Class Photos (Visual Impressions of Community
Consciousness) from the Beginning of the 21st Century

by Klára Fogarasi

(Summary)

There are many opportunities to express personal identity in the genres of photography (from portraits of professional photographers to the selfies of today). A completely different kind of pictorial genre, combining more complex elements, is the tableau image, where portraits appear in the environment of graphic tools and texts. It is made with conscious design, not driven by a sudden idea: it is formed by the visual expression of the collective identity, connected to an important stage in the formation of our identity, which is the end of the student years, the beginning of adulthood. This period is also accompanied by a series of ritual events (graduation, graduation exams, social events, etc.). In the 21st century, amidst the ever-expanding technical possibilities, millions of snapshots of our everyday lives can be taken, yet the habit of making screensavers is alive and well, with tens of thousands voting for it in online tournaments. A screensaver is either a visual document of last-minute community togetherness or a product of individual creativity. It also provides representation of the institution to the general public as well during a given period, while also represents the class later on the walls of the schools. These images are undergoing a significant transformation even today, following the possibilities of the digital age. The often astonishing spectacle is no longer just a visual expression of a local or professional identity, but pictorial elements and references usually serve a higher consciousness.